

Nasıl Bir Anayasa?

Altan TAN

<https://ozgurcedergi.com/>

Nisan 2026 – Sayı 1

Anayasa adı üstünde bir ülkedeki bütün yasaların, esası ve dayanağı olan yasa demektir.

Bir başka ifade ile bir toplumun, birlikte yaşamak için kabul ettiği temel nirengi noktalarının belirlendiği toplumsal sözleşmedir.

Bu sözleşme o toplumun tarihi, kültürü, inançları ve geleneğine göre şekillenir. İnsanlığın evrensel değerleri ile de çelişmemesi gerekir.

Türkiye'nin 1876'dan bu yana en az 150 yıllık bir anayasa süreci var.

1876'da ilan edilen ilk anayasadan bu yana hiçbir anayasa halkın ihtiyacı olan uzlaşmayı tam olarak karşılayamadı. 1876 anayasası Sultan Abdülaziz'in öldürülmesi ile bir darbe sonrası yapılmış, 1878'de askıya alınmış ve 1908'de yine İttihat ve Terakki'nin darbesi sonucunda tekrar yürürlüğe girmiştir.

1921 Teşkilatı Esasiye Kanunu ile 1924 anayasaları da yine olağanüstü dönemin ürünleridir.

1960 darbesi sonrası yapılan 1961 anayasası ve 1980 darbesi sonrası yapılan 1982 anayasaları da aynı şekildedir. Olağanüstü şartların ürünü olan bu anayasalar darbeleri yapan belli bir azınlığın kendi görüş ve ihtiyaçları doğrultusunda topluma zorla dayattıkları metinlerdir.

Özetle son 150 yıldır toplumun ihtiyacı ve talebi olan genel uzlaşmaya dayalı bir sivil anayasa yapılamamıştır.

Bugün de Türkiye'nin en acil ihtiyaçlarının başında demokratik bir anayasa yapılması gelmektedir.

Ancak tüm siyasi partiler sivil ve demokratik bir anayasa yapılması gerektiğinde müttefik olmalarına rağmen bir türlü yeni bir anayasa yapılamamaktadır.

Esas irdelenmesi gereken konu budur.

Bu çelişkili durum aydınlatılmadan ilerlemek ve sonuca ulaşmak mümkün değildir.

Her siyasi partinin 'yeni anayasa' denildiğinde bundan anladıkları ile 'kırmızı çizgileri' farklıdır. Aralarında uzlaşmaz fikir ayrılıkları mevcuttur.

Sorulması gereken ilk soru şudur;

Yeni bir anayasa yapılması neden istenir, bir toplum neden ısrarla yeni bir anayasa arayışına girer

Şüphesiz ki laf olsun diye istemez. Başlıca birkaç sebepten bahsedilebilir

1. Mevcut anayasanın değişen şartlarda ihtiyaçları karşılamaması
2. Toplumda giderek derinleşen ve toplumu ayrıştırarak çatışma fay hatları ortaya çıkaran dini, etnik, mezhebi, ideolojik, ekonomik... sorunların birlikte yaşam için bir tehlike oluşturması, bunun için de çözüm zorunluluğu.

Toplumum içinde yaşanan ayrışma ve çatışmaları gidermeyecek, sorunları çözmeyecek hiçbir anayasa yeni bir anayasa değildir. Böyle bir çalışma eskinin kötü bir tekrarından başka bir şey olmaz.

Geçmişte olduğu gibi bugün de Türkiye'nin çözüm bekleyen ciddi sorunları bulunmaktadır.

Dindar laik gerilimi,

Kürtlerin ve Alevilerin talepleri,

Derin ekonomik sorunlar,

Toplumda adalet sistemine karşı oluşan büyük sarsıntılar,

Çarpık siyasi partiler ve seçim kanunu,

Merkezin hantallığına çözüm olacak yerel yönetimler reformu,

Eğitim sisteminin baştan aşağı yeniden düzenlenmesi zorunluluğu ciddi sorunlarımızın ilk akla gelenleri olarak sayılabilir.

Yeni anayasa tüm bu konularda derde derman ve çözüm sağlayıcı olmalıdır.

Kürt sorununun çözümünde en önemli engeller olarak görülen Vatandaşlık tanımı ile ilgili 'Türk Devletine Vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür' anayasanın 66.maddesi ile Türkçeden başka bir dille ana dille eğitim yapılmasının önündeki engel olan 42. Maddenin değiştirilmesi ile ilgili siyasi partiler arasında bir uzlaşma sağlanamamaktadır. Etnik vurgu yapılmaksızın nötr bir vatandaşlık tanımına ulusalcı ve milliyetçi partiler şiddetle karşı çıkmakta ve böyle bir tanımı Türklüğün anayasadan çıkarılarak atılması olarak görmektedirler.

Aynı şekilde Kürtçe anadille eğitimi de ülkenin parçalanması ve bölünmesi olarak değerlendirmektedirler.

Alevilerin Cem evlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi talepleri ise bağınaz Sünni kesim tarafından kabul edilmemekte, çözümün önünde engel olan Tekke ve Zaviyeler Kanununa dokunulmasına laikçi Kemalist kesim izin vermemektedir.

Bir diğer önemli tartışma konusu ise anayasanın ilk 4 maddesidir.

Kenan Evren'in 1982 darbe anayasasına kadar hiçbir anayasada ilk 3 madde ile ilgili değiştirilemez kaydı yoktur. Önceki anayasalarda bu kayıt sadece cumhuriyet rejimi için vardır.

İlk 3 madde için değiştirilemez maddesi olan 4. madde darbeci Kenan Evren tarafından konulmuştur. Her fırsatta Kenan Evren'in darbe anayasasına karşı olduklarını söyleyenler, Kenan Evren'in icadı olan 4. Maddeye ısrarla dört elle sarılmaktadırlar.

Değiştirilemez denilen ilk 3 maddeye gelinecek olursa

Kimsenin cumhuriyet, bayrak, Türkçenin resmî dil olması ve İstiklal marşı ile ilgili bir sorunu bulunmamaktadır. Türkiye'de padişahlık isteyen hiçbir grup ve kesim olmamasına rağmen anayasa ile ilgili ağzını açan herkesi gerici, yobaz, devlet ve cumhuriyet düşmanı olarak yaftalamak kelimenin tam anlamıyla ahlaksızlıktır.

Devletin dili ibaresine gelince, devletlerin dilleri olmaz, devletlerin resmî dili veya dilleri olur. Dünyada İsviçre'den Rusya'ya, Güney Afrika'dan Belçika'ya, Fas'tan Kanada'ya, İsrail'den Hindistan'a kadar onlarca devletin birden fazla resmî dili mevcuttur.

Başkent Ankara'yla ilgili bir sorun olmamasına rağmen İstanbul'u Ankara ile çatıştıran bir bilinçaltı ile sözde Ankara'yı koruma içgüdüğü sorundur.

İstanbul doğal olarak bütün bir coğrafyanın gönüllerdeki başkentidir. Bu durum fiilen böyledir.

İdari ve siyasi durum bu gerçekliği değiştiremez.

Bu millet nasıl en zor günlerinde irice bir kasaba görünümündeki Ankara'yı başkent yapmışsa ihtiyaç ve zorunluluk halinde bir başka yeri de başkent olarak belirleyebilir.

Nitekim Kurtuluş Savaşı'nda Yunan Polatlı önlerine geldiğinde Konya ve Kayseri seçenekleri tartışılmıştır.

Atatürk ilkelerini değiştirilemez olarak dayatmak ise hem tarihi gelişime hem sosyolojik değişime ve hem de bilime aykırıdır. Halk ve toplumun tamamına tek bir ideoloji dayatılamaz.

En önemlisi de Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir ilkesini kabul etmiş bir meclise herhangi bir kayıt ve şart konulamaz.

Tüm bu konularda kayıtlı şartlı, amalı fakatlı bir yaklaşım kabul edilemez.

Egemenlik kayıtsız şartsız millette ise millet gerekli gördüğü değişiklikleri gerektiği zaman yapar.

Tüm çarpık anlayışlar düzeltilmeden yapılacak olan yeni bir anayasa yeni değil, eski anayasayı boyayarak tekrar halka yutturmaktan başka bir şey olmayacaktır.

Değiştirilmesi gereken ilk madde değiştirilemez maddesi olan 4. Madde olmalıdır